

TYRIMĄ FINANSAVO EUROPOS EKONOMINĖS ERDVĖS FINANSINIO MECHANIZMO IR NORVEGIJOS FINANSINIO MECHANIZMO SUBSIDIJŲ SCHEMA „NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ SEKTORIAUS STIPRINIMAS LIETUVOJE“.

UNIVERSITETŲ ABSOLVENTŲ INTEGRACIJOS DARBO RINKOJE TYRIMAS.

SANTRAUKA

Šis tyrimas skirtas trims tikslinėms grupėms. Pirma, būsimiems studentams tyrimo rezultatai parodo, kokių studijų kryptių ir universitetų absolventai sėkmingiausiai integruojasi darbo rinkoje. Antra, universitetų ir fakultetų vadovams studijos rezultatai leidžia nustatyti stipriąsias ir silpnąsias vykdomų programų puses, vertinant iš absolventų integracijos darbo rinkoje perspektyvos. Trečia, aukštojo mokslo politikos formuotojams siekiama pateikti atsakymus į du klausimus: a) kokia studijų ekonominė nauda? b) ar studijos užtikrina vertikalų socialinį mobilumą ir prisideda prie socialinio teisingumo?

Tyrimo išvados ir rekomendacijos remiasi 4173 respondentų, kurie per pastaruosius 10 metų baigė Lietuvos universitetus, apklausos rezultatais. Didelė respondentų imtis leidžia lyginti skirtingų universitetų ir studijų kryptių absolventų integraciją darbo rinkoje. Lietuvoje tokio masto tyrimas atliktas pirmą kartą. Apklausą 2009 m. lapkričio – 2010 m. vasario mėn. VšĮ Viešosios politikos ir vadybos instituto užsakymu atliko nuomonės tyrimų kompanija UAB „RAIT“.

Tyrimo duomenys leidžia pateikti tokias išvadas ir rekomendacijas **būsimiems studentams**:

- Studijuoti verta, ypač kai už studijas moka valstybė. Jei visą studijų kainą mokėsite patys, investicijos vidutiniškai „atsipirks“ per 8-11 metų po bakalauro studijų baigimo. Jei valstybė padengs Jūsų studijų kaštus, tai pajamas, kurių negavote, nes studijavote, o ne dirbote, atgausite po vidutiniškai 5-6 metų po bakalauro studijų.
- Pabaigę bakalaurą, jei galite, stokite į magistrantūrą. Tai leis gauti geriau apmokamą darbą, nors jame nebūtinai teks atlikti sudėtingesnes, daugiau žinių reikalaujančias užduotis.
- Renkdamiesi universitetą ir studijų kryptį, atsižvelkite į tai, kaip studijas vertina jas baigusieji, kaip darbo rinkoje sekasi šių studijų absolventams.
- Paskutiniaisiais studijų metais imkitės darbo paieškos. Tai leis išvengti bedarbystės pabaigus studijas.
- Labai svarbu, kad pirmasis darbas būtų „kokybiškas“, t.y. jame būtų galima pritaikyti studijų metais įgytas žinias.
- Jei galite, įgykite darbo užsienyje patirties ir siekite plėsti savo pažįstamų ratą. Tai leis daugiau pasiekti profesinėje srityje.
- Tai, kad sėkmę darbo rinkoje lemia pažintys, yra mitas. Apklaustųjų absolventų nuomone, svarbiausia yra asmeninės savybės, įgyto išsilavinimo lygis ir darbo patirtis.

Akademinei bendruomenei, universitetų ir fakultetų vadovams aktualias išvadas ir rekomendacijas galima apibendrinti taip:

- Studijų programų reljefas yra „kalvotas“, tačiau stojantieji to nežino. Aukštajame moksle įsigalint konkurencijai, laimės tie universitetai, kurie gebės pritraukti daugiausiai studentų ir iš jų atsirinkti gabiausius. Kaip parodė 2009 m. Eurobarometro apklausa, net 84 proc. Lietuvos studentų mano, kad labai svarbi aukštojo mokslo paskirtis yra suteikti studentams žinių ir kompetencijų, kurių jiems reikės sėkmingai integruojantis į darbo rinką. Todėl gebėjimas būsimiems

TYRIMĄ FINANSAVO EUROPOS EKONOMINĖS ERDVĖS FINANSINIO MECHANIZMO IR NORVEGIJOS FINANSINIO MECHANIZMO SUBSIDIJŲ SCHEMA „NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ SEKTORIAUS STIPRINIMAS LIETUVOJE“.

studentams pademonstruoti, kad absolventai sėkmingai integruojasi darbo rinkoje, tampa svarbiu konkurenciniu pranašumu. Visi šio tyrimo duomenys yra viešai paskelbti.

- Rekomenduojamą pradėti periodiškai vykdyti savųjų absolventų integracijos darbo rinkoje tyrimus. Žinios apie tai, ar absolventai patenkinti studijomis, ar mano, kad įgytos žinios yra naudingos ir kt., leistų tobulinti silpnąsias programų vietas.

Aukštojo mokslo politikos formuotojams skirtoje dalyje siekta atsakyti į du klausimus. Pirma, kokia studijų ekonominė nauda ir ar studentų skaičiaus augimas leidžia Lietuvai priartėti prie žinių ekonomikos? Maždaug du trečdaliai apklaustųjų absolventų dirba aukštos kvalifikacijos reikalaujantį darbą ir profesinėje veikloje naudoja įgytas žinias, o tai užtikrina didesnę produktyvumą, leidžia kurti aukštesnės pridėtinės vertės produktus ir paslaugas, o tai prisideda prie ilgalaikio ūkio konkurencingumo ir visuomenės gerovės. Tad žvelgiant iš ekonominės perspektyvos, valstybės investicijos šių asmenų universitetiniam išsilavinimui „atsiperka“ per maždaug 12-15 metų (šis skaičius remiasi gausybę prielaidų ir todėl yra netikslus). Kita vertus, maždaug trečdaliui visų apklaustųjų absolventų svarbiausias studijų rezultatas yra įgytas diplomai, leidžiantis sustiprinti pozicijas darbo rinkoje, bet ne žinios, kurių šie absolventai profesinėje veikloje nenaudoja. Tad visuomeninės investicijos į maždaug trečdaliui absolventų išsilavinimą nėra ekonomiškai prasmingos: studijų subsidijavimas lemia tai, kas dėl įgyto diplomo (bet ne žinių) gaus geresnį darbą, tačiau tai neturi visuminio poveikio šalies ūkio konkurencingumui. Siekiant detaliau įvertinti absolventų įgytų žinių ekonominę naudą, išskirtinos šios kritiškos tyrimo išvados:

- Siekiami įrodyti, kad visuomenės skiriamos lėšos studijų sistemai atsiperka, turėtumėme nustatyti vienareikšmį ryšį tarp įgytų žinių ir jas turinčių asmenų produktyvumo. Pastarąjį rinkos sąlygomis (nors ir iškreiptai) parodo darbo užmokesčio dydis. Tačiau tyrimo metu nustatėme, kad lytis turi didesnę poveikį apklaustųjų absolventų pajamoms nei žmogiškasis kapitalas (įgytos žinios ir darbo patirtis). Be to, darbo patirtis turi didesnę poveikį pajamų lygiui nei tai, kokią studijų kryptį ar universitetą apklaustieji absolventai baigė.
- Beveik 17 proc. baigusiųjų bakalauro ir daugiau nei pusė (52 proc.) apklaustųjų magistrantūros studijų absolventų nurodė dirbantys žemesnės kvalifikacijos reikalaujantį darbą. Ankstesnių tyrimų rezultatai dar kritiškesni: maždaug pusė inžinerijos bei žemės ūkio ir veterinarijos programas baigusiųjų absolventų dirba aukštojo išsilavinimo nereikalaujantį darbą.
- 36,2 proc. apklaustųjų absolventų nurodė nei naudojančios, nei nenaudojančios arba nenaudojančios įgytų žinių. Daugiausiai įgytų žinių nenaudojančiųjų yra tarp fizinių ir technologijos mokslų sričių absolventų. Viena iš priežasčių-didelė jų dalis dirba žemos kvalifikacijos reikalaujantį darbą.
- Pastebimas diplomų (ypač magistro) infliacijos reiškinys, kurį parodo tai, kad: a) gebėjimas „signalizuoti“ darbdaviams apie turimas žinias yra svarbesnis nei pačios žinios; b) didelėje geriau apmokamų darbo vietų dalyje reikia bakalauro lygmens žinių, tačiau siekiant gauti tokius darbus, būtinas magistro diplomai. ES narių duomenų analizė rodo, kad diplomų „infliacijos“ procesą, tikėtina, sukelia: a) pernelyg spartus studentų skaičiaus augimas; b) pernelyg lėtas aukštos kvalifikacijos reikalaujančių darbo vietų skaičiaus augimas; c) ribotas studijų metu įgytų žinių pritaikomumas darbo rinkoje.

Antra, siekta atsakyti į klausimą, ar studijos skatina vertikalų socialinį mobilumą, o gal tik įtvirtina „paveldėtą“ studentų nelygybę. Pagrindinė išvada: švietimo sistema nesudaro visiems, nepriklausomai nuo tėvų socialinės padėties, vienodų sąlygų kilti „socialiniais laiptais“. Aukštesnes pajamas ir didesnę išsilavinimą turinčių tėvų vaikai turi didesnius šansus studijuoti universitete ir gauti didesnę darbo užmokestį pabaigę studijas. Tačiau šis pranašumas nėra labai didelis ir nėra būdingas tik Lietuvai – panašios tendencijos pasireiškia ir kitose ES narėse. Analizės rezultatai taip pat parodė, kad viešųjų studijų finansavimo principai nėra socialiai teisingi. Nors mokesčių pavidalu studijas finansuoja visi visuomenės sluoksniai, tačiau dažniau šiuo finansavimu pasinaudoja vidurinėsios ir

TYRIMĄ FINANSAVO EUROPOS EKONOMINĖS ERDVĖS FINANSINIO MECHANIZMO IR NORVEGIJOS FINANSINIO MECHANIZMO SUBSIDIJŲ SCHEMA „NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ SEKTORIAUS STIPRINIMAS LIETUVOJE“.

aukštesnės socialinės klasės tėvų vaikai, nes jie dažniau studijuoja universitetuose. Be to, subsidijos studijų kaštams padengti skirstomos neatsižvelgiant į poreikį, t.y. tėvų pajamas. Taigi teiginys, kad „turtingesnių tėvų vaikų studijas finansuoja mažesnes pajamas gaunantys asmenys“ , yra silpnas, tačiau teisingas.

Šias išvadas, be abejo, reikėtų toliau tikslinti ir tikrinti, naudojant kitokio tipo duomenis. Tačiau gauti rezultatai visgi rodo, kad vertėtų padiskutuoti dėl studijų finansavimo modelio kaitos: finansavimą skirti ne gabiausiems, o tiems, kuriems jo labiausiai reikia, t.y. atsižvelgiant į tėvų pajamas. Universitetai, siekdami įsitvirtinti konkurencingoje aplinkoje, turi stiprias paskatas pritraukti (finansinės pagalbos ir kitomis priemonėmis) pačius gabiausius studentus. Tuo tarpu valstybė, subsidijuodama neturtingiausiųjų studijas, bent jau paskatintų vertikalų socialinį mobilumą.